

A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája, 1989.
(Szerk. Velich Sándorné.) Budapest 1999, OSZK.

Bármely ország tudományos teljesítményének, az egymást követő nemzedékek kutatói felkészültségének egyik reprezentatív fokmérője lehet az elkészült, a rendelkezésre álló, a folyamatosan szerkesztett, valamint a tervezett bibliográfiák egymásba kapcsolódó, egymást kiegészítő rendszere. Egy ilyen, a nemzetek közötti megmértetést szolgáló összevetésben Magyarország nem járna rosszul, hiszen általános és speciális gyűjtőkörű könyvészetei egyaránt differenciált tájékoztatást és tájékozódást tesznek lehetővé. Megmutatkozik ez az irodalom és az irodalomtudomány számbavételében is, mely művészeti tevékenységként s szaktudományként egyaránt jelentős helyet foglal el minden nemzet művelődéstörténetében, Magyarországon pedig, elsősorban történelmi okok miatt, más tudományterületek egyes részeit is magába integrálta, s evvel mintegy önmagán túlmutató, központi szerepet kap(ott) a magyar nyelvű (és hatásában a nemzetiségi) kultúrában.

Az Országos Széchényi Könyvtár az 1920-as évek közepétől adja közre kezdetben egy-egy év, majd kisebb-nagyobb időszak irodalomtörténeti bibliográfiáját, eleinte szakfolyóiratban, majd önálló kiadványokban. Első szerkesztőjük Goriupp Alíz volt, akitől hamarosan a magyar bibliográfia egyik nagy alakja, Kozocsa Sándor vette át a stafétabotot. Az ő szerkesztésében az 1960–65 közötti évek anyaga került utoljára az olvasók elé. Ezt a sorozatot folytatta kibővített gyűjtési elvekkel 1979-től nemzeti könyvtárunk, az 1966 és 1975 közötti évek termését két-két kötetben, az 1976 utáni időszaké pedig évenként önálló egységekben közreadva. Mivel a megjelentetés elsősorban az anyagiak függvényében valósulhatott meg, s az anyag összegyűjtése és megszerkesztése sem tervezhető kitűzött határidőre pontosan, a megjelenések nem fedték a tárgyévek egymásutánját; az 1989-es év anyagának kiadásával azonban a sorozat kiegészült, s evvel a hazai bibliográfiai vállalkozások közül egy ismét sikeres véget ért.

Ebben az 1966 óta tartó periódusban a szerkesztők és a közreadó szándéka szerint az előzményekhez képest sokszorosára nőtt a feltárt és regisztrált anyag mennyisége. Már Kozocsa Sándor is helyt adott a szépirodalmi alkotásoknak, az új sorozat gyűjtőköre pedig ebből a körből a kötetben megjelent alkotásokra, illetve a recenziót érdemelt, magyar

szerzők magyar nyelvű színházi bemutatóira terjed ki. Emellett a teljesség igényével tartalmazza a magyar irodalomtudomány és irodalomtörténet önálló műveit, illetve az időszaki kiadványok vonatkozó közleményeit; a válogatás kizárólag tartalmi jellegű. Megtalálhatók a fentiekre vonatkozó kritikák és recenziók. Az általános tájékoztatást szolgálják a szaktudománnyal kapcsolatba hozható más tudományágak segédletei, illetve az egyetemes irodalomtudomány bármely kérdésével foglalkozó, magyar szakember által írt és bárhol megjelent művek, cikkek, tanulmányok stb. Az 1989-es kötet a korábbi évekre vonatkozó kiegészítéseket is közöl.

A bibliográfia anyaga négy nagyobb részre és egy függelékre oszlik. Az első az általános irodalomtudományi tételeket tartalmazza, többek között az esztétika, az irodalomelmélet, a poétika, a kritika, a retorika és a stilisztika, a verstan és a műfordítás kérdésköreiben. Itt található a társtudományok, például a filozófia, a szociológia, a művelődéstörténet vonatkozó tételei, illetve a kapcsolattörténeti rész, mely a más művészeti ágak (színház, zene, film, rádió, televízió) anyagát tárja fel. A szerkesztés során külön csoportba kerültek a folklór és az irodalom viszonyával foglalkozó tételek. A második nagyobb rész a magyar irodalomtörténet általános kérdéseit foglalja magában. Az áttekintő művek regisztrálása után a tárgyév szép- és szakirodalma következik az irodalomtörténeti kézikönyv periodizációjának megfelelően. Ez a korszakolás nyilván az egységesség miatt ilyen, noha annak több évszáma vitatható, bár új korszakhatárok felállítása nem elsősorban a bibliográfusok felelőssége. Ebbe a részbe kerültek az irodalmi élet kereteivel kapcsolatos tételek, közöttük olyan fontosak is, melyek egyes folyóiratokkal, könyvtárakkal, irodalmi társaságokkal, könyvsorozatokkal, könyvkiadókkal, a tárgyév jelentős irodalmi eseményeivel, a világirodalmi összefüggésekkel s az irodalmi kultusszal foglalkoznak. Külön fejezetben található a határon túli magyar irodalom tételei.

A legterjedelmesebb fejezet természetesen a magyar irodalom speciális részét, azaz az egyes szerzők műveit és azok recepcióját adja közre. Itt az alfabetikus rendben sorakozó nevek, a művek és visszhangjuk a magyar irodalom időben és térben kiterjedő, sokszínű, impozáns képét mutatják.

A sorozat kötetei egységes szerkesztési és tételleírási elvek alapján készültek. De azért megfigyelhetők bizonyos módosulások. Ezek a történelmi változásokra (és egyben a történelem változatlanságára) utalnak, s egyben a hazai kultúra kóros átpolitizáltságát mutatják. A kezdő kötetekben például megtalálható a *szocialista realizmus* kategória, mely 1989-től (tárgyév: 1982) hiányzik. Nyilván megszűnt a szerkesztést kényszerítő

akarát, s persze elfogyott a feltárható anyag is. Másfelől az 1976-os kötethez képest jelentősen megnőtt az átnézett és feldolgozott folyóiratok, évkönyvek, tanulmánykötetek listája, elsősorban a külföldi megjelenésűek vonatkozásában.

S a folytatás? Az 1990-es évvel kezdődő időszak termése? Az évtized elejétől Magyarországon is a nyomtatott források mellé léptek a nem hagyományos információhordozók, s az OSZK ez irányú feltáró és tájékoztató feladatát a Magyar Nemzeti Bibliográfia optikai lemezen (CD) való közreadásával teljesíti. Ennek az adatbázisnak van egy sajtórepertórium része is. De ez már egy másik recenzió tárgya.

BUDA ATTILA

Magyar nemzeti bibliográfia Külföldön megjelenő hungarikumok. Cikkek.

A művelődéstörténet és a könyvtári tudományok ritkábban használt fogalma a *patriotika*, amely általában egy bizonyos országgal valamilyen módon kapcsolatba hozható kiadványok összességét (önálló műveket és periodikumok közleményeit) foglalja magában. Patriotika persze csak elméletileg létezik, hiszen a kiadványok megnyilvánulása mindig egyedi: germanika, polonika, judaika, hungarika stb. Az is nyilvánvaló, hogy bizonyos művek ebben a vonatkozásban kettős vagy többes természetűek; például a hungarika irodalom egy jelentős része más országokra, más népekre is vonatkozik. Tulajdonképpen már Mátyás korvinái is több ország és nép kultúráját érintették egyszerre, s korai nyomtatványaink közül jól példázza ezt a tényt a Murmellius-féle szójegyzék. Ez, mivel a latin szavaknak megadja német megfelelőit, germanikum, de mivel tartalmazza a magyar jelentéseket, egyben hungarikum is. Sőt, emellett polonikum, mivel Krakóban jelent meg. Mindez azt jelenti, hogy a hungarikum fogalom, ahogy a többi hasonló terminus, egyértelműsége mellett magában hordoz bizonyos viszonylagosságot is. Természetesen a hungarikumnak értelmezési rugalmassága mellett van pontos meghatározása is. Eszerint így nevezik az összes, Magyarországon nyomtatott kiadványt, valamint a külföldön megjelent magyar nyelvű vagy magyar (származású) szerző által írt nem magyar nyelvű nyomtatványokat. Végül a legkülső kört a nem Magyarországon készült, nem magyar szerző által írt, nem magyar nyelvű, de Magyarországra, a magyarságra vonatkozó művek alkotják. A